

ТИЖНЕВИК - REVUE HEBDOMADAIRE - **TRIDEN**
UKRAINIENNE

Число 26 (432) рік вид. X. 15 липня 1934 р.

Ціна 2 фр. Prix 2fr.

Париж, неділя, 15 липня 1934 року.

«Без території. Ідеологія та чин уряду УНР на чужині». Так зветься нова книжка проф. Ол. Шульгина, нашого міністра закордонних справ. Книжку ту цими днями випустило в світ у Парижі видавництво «Меч». І йому за це слід подякувати.

Книжка Ол. Шульгина подає короткий, але стислий нарис нашої державної ідеології, як вона виявилася в офіційних актах, і дає огляд де-яких сторін діяльності уряду, особливо докладно спинаючись на зовнішніх проявах її на полі міжнародньому, що саме на долю автора в загальному розподілі праці нашого державного центра припадають.

Твердження і висновки твору ілюстровано багатим фактичним матеріалом, що його подано в додатках, і що він, — свого часу здебільшого друкований в «Тризубі», — тут зібраний до купи, безперечно ще збільшує інтерес видання, яке відповідає давно настиглій потребі.

Змістовна книжка ця, появу якої можемо широ привітати, викликає багато міркувань і до її докладнішої оцінки ми ще повернемося. Тут хотіли ми тільки відмітити вихід в світ цього цікавого і корисного видання і привернути до нього увагу читачів.

В роковини їх смерті

Рік тому пролунало два стріли — стріли, якими покінчили своє життя Хвильовий і Скрипник. Голосним розголосом відбилися вони по всіх українських землях, серед загалу еміграції, по цілому СРСР.

Ріжним був життєвий шлях цих людей, різними вони були індивідуальностями і характерами — проте обставини, в яких опинилася нація, привели до того, що закінчення своєї життєвої путі вони обрали те саме — смерть, заподіяну власною рукою.

Романтиком, який помилкою прийшов у життя в наш жорстокий післявоєнний час, був Хвильовий. Романтиком, залюбленим в вимріяний ним прекрасний образ майбутньої «загірньої» комуні. Во ім'я цього майбутнього він прийняв революцію з усіма її жорстокостями і ексцесами. А раз прийнявши, дійшов навіть до спроби художнього виправдання чека. Але дві душі мав в своїх грудях поет. Так віддано і жагуче, як майбутній ідеал «загірньої» комуні, любив він свій рідний край, свою «вишневоку» Україну. В його творах ви знайдете ряд уступів, перейнятих такою глибокою, стихійною любов'ю до України, які по своїй безпосередності й інтимності можна порівняти хіба з відповідними уступами кращих поетичних творів. Післяреволюційна совітська дійсність не виправдала мрій поета-романтика. Період великих боїв за здійснення ідеалу майбутньої комуні кінчився, наступила «осінь», прийшов твердий період «генеральної лінії». Шляхи, якими мала йти Україна, були непомилно вказані Сталіним і для поета лишалася перспектива стати в ряди його прислужників. Він, творець з ласки Божої, злишив ці перспективи для інших, обрав для себе другий шлях. Своєю любові до України, яка мусить йти до ідеалу майбутнього своїми власними шляхами, він зостався вірним, хоч це й коштувало йому життя.

Відмінною була постать Скрипника — політика-практика, який знав і розумів, що революцію роблять не в рукавичках, що це є процес, який м. є дуже мало спільного з романтикою. Людина цілком іншого, ніж Хвильовий, світовідчуження, він проте так само, як і Хвильовий, прийшов до того висновку, що Україна м. є і мусить йти до здійснення ідеалу майбутнього своїми власними шляхами. Як практичний політик, робив він заходи для реалізації своїх теоретичних концепцій. Створив цілий рух, і термін скрипниковщина в совітській пресі є тепер вельми популярний і зустрічається часто. Проте його практичні заходи і практика роботи несподівано кінчилися трагічно. Є багато неясного і незрозумілого в його смерті і ці неясності висвітлить лише майбутнє. Чи є смерть Скрипника результатом зневіри в партію, до створення і перемоги якої він доклав стільки сил, результатом розч. руження і гіркої свідомості, що його партія стала на шлях гноблення його народу? Чи навпаки процес психологічного розриву з ст. лінською партією у Скрипника відбувся ще задовго до його смерті і с. могутство є лише тим виходом, який він знайшов для

себе тоді, коли виявилось, що його робота проти сталінського оточення викрита їм передчасно? Чи може нарешті є правильними ті поголки, які передавала закордонна преса, і може в дійсності мало місце вбивство Скрипника, а самогубство є лише тою офіційною версією, яка була пущена до прилюдного вжитку? Все це лишається невідомим.

Спільним для Хвильового і Скрипника було те, що, будучи комуністами, лишилися вони вірними синами своєї нації і свого народу. Складні шляхи, якими йде національне відродження української нації, і тяжко знайти ту теоретичну формулу, в яку б можна було вкласти весь зміст тих психологічних мотивів, які вирішують для кожної окремої одиниці питання про приналежність її до національного цілого. Хвильовий і Скрипник стояли осторонь від тих ідейних угруповань, в яких формувалася національна свідомість діючих нині генерацій української інтелігенції. Коли Скрипник був зв'язаний з ними в своєму давньому студентському минулому і порвав з ними цілком вже перед кількома десятками років, Хвильовий, як здається, — про його біографію ми маємо лише дуже неповні дані, — до них причетний ніколи не був. Не стали вони до спільного фронту під час національного зриву 1917-1920 років, коли своє національне я віднайшли десятки і сотки тисяч до того несвідомих членів нації. Й треба було їм дочекатися режиму Сталіна і диктатури Постишева для того, щоб захване десь в глибинах їхньої душі національне почуття вибухло з елементарною силою і покликало їх до того чину, який їм наказувала їхня ображена національна гідність. Трагічна смерть цих людей є ілюстрацією не лише різноманітності тих способів, якими розбуджена до життя нація єднає во єдино свої розпорошені частки, але й доказом сили української національної стихії, сили, яка нищить всякі перепони. Адже-ж Скрипник був одним з основоположників комуністичної партії, адже-ж він провадив з нами боротьбу в 1917-1920 роках, був увесь час по тому боці барикад. А проте на схилі шостого десятку років сила національної стихії примусила його перекреслити все те, що він робив ціле своє життя і вернутися в український національний табор, зрозуміти, що він є не лише комуніст, але й українець. Не інакше стоїть справа з Хвильовим. Він знайшов у себе силу, щоб прийняти чека, але сила національної стихії його «вишневоокої» України була сильніша, ніж він; прийняти сталінсько-постишевську політику нищення України він не зміг.

Не підлягає жадному сумніву, що ті психологічні процеси, які вернули Скрипника і Хвильового в наш національний табор, не є чимсь відокремленим і винятковим. Дух національної стихії творить, де хоче. Він творить і оформлює національну свідомість, усталює волю до боротьби за визволення нації, за створення власної держави серед українців у совітських установах, в червоноармійських класарнях, в комсомольських організаціях, в комуністичних осередках. Це добре

Музей Визвольної Боротьби України в Празі — загально-національна установа.

розуміють сталінські агенти, коли вони в своїй пресі знімають таку тривогу з приводу скрипниковщини. Настане час, коли багато з тих, які стоять під червоним прапором ССРСР, стануть під жовто-блакитній прапор самостійної України і зможуть зробити з своєї зброї інший вжиток, ніж зробили Скрипник і Хвильовий. Логика процесу національного відродження стверджує, що дух Скрипника і Хвильового в УССР умерти не може.

В. Садовський.

Життя й педагогічна діяльність бар. М. Корфа.

(З нагоди 100-ліття з дня його народження).

15 липня 1934 року минає 100 років з дня народження визначного російського педагога барона Миколи Корфа, українця з походження.

Тому, що славнозвісна громадсько-педагогічна діяльність бар. Корфа пройшла на Україні, а тако-ж тому, що він не раз в своїх педагогічних творах піднімав голос на захист української мови при навчанні дітей в народніх школах України, що мала тоді офіційну назву «Малороссія», ім'я бар. Корфа займає одне з почесних місць в історії української педагогії.

Щоб дати справедливу оцінку заслуг М. Корфа на полі народньої освіти, необхідно пригадати собі хоч би в загальних рисах, що саме уявляла з себе народня школа в царській Росії перед знесенням там кріпацтва (1861 р.).

По-перше, народніх шкіл було надзвичайно мало, та й ті школи, які значилися в офіційних звідомленнях, скорше існували на папері, ніж в дійсності; по-друге, кваліфікованих учителів на той час зовсім не було, в багатьох школах учительовали д'яки, одставні салдати та доморослі грамотії; по-третє, повна відсутність скільки-небудь путящих підручників та шкільного приладдя; по четверте, вбожество тих знань, які входили в програму тодішньої народньої школи, а до того нераціональний метод навчання грамоти, т. зв. буквоскладальний метод, — бе, а — ба, ве, а — ва, або навіть по церковнослов'янському — буки, аз — ба, вѣди, аз — ва, і т. д., — вносив неймовірно труднощі при засвоєнні дітьми процесу читання; нарешті, шкільна дисципліна була занадто сувора, бо навчання нерозривно сполучалося з биттям дітей: вчити без биття вважалося тоді цілковито неможливим, бо наука не мала в собі нічого привабливого для дітей.

Як тільки з кінцем п'ятидесятих років повіяло в Росії більш-менш вільним духом, внаслідок програної Росією війни з Туреччиною та її союзниками, одразу повстало в Росії питання, чи корисно поширювати письменність серед простого люду та як слід його виховувати. Цікаво, що знайшлося в пресі не мало голосів проти поширення грамоти серед простого люду з тих міркувань, що сільські грамотії вживають своє вміння читати й писати лише на шкоду інших, морально псується й гинуть. Ото-ж треба було навіть К. Ушинському виступити в пресі (1858 р.) на захист тої тези, що письменність, себ-то вміння читати й писати, не може мати ні доброго, ні злого впливу на моральність людини, бо письменність є лише знаряддям виховання й навчання, але чим більше буде письменних, тим менше буде для них спокуси користуватися неписьменністю інших в своїх інтересах.

Тоді-ж таки повстало в Росії де-кільки педагогічних часописів, які почали проголошувати нові для Росії педагогічні ідеї. Так, «Журналь

для виховання» в 1857 році вмістив статтю проф. Павла Редкіна, українця з походження, — «Что такое воспитание», в якій автор доводив, що правдива освіта охоплює цілу людину: тіло, почуття, розум і волю в їх єдності і сукупності. Рік перед тим в журналі «Морской сборник» виступив знаменитий хірург проф. Микола Пірогов, який згодом залишив по собі славу пам'ять, як куратор Одеської, а потім Київської шкільної округи. В своїй статті «Вопросы жизни» М. Пірогов доводив, що школа має готувати дитину бути людиною, отже проголошував загальнолюдський ідеал виховання. А згаданий вже видатний російський педагог Ушинський, тако-ж українець з походження, вмістив у «Журнал'і для воспитанія» (в 1857-8 р. р.) статтю «О народности въ общественномъ воспитаніи», в якій відстоював таку основну тезу: «Виховання, яке витворив сам народ та збудував його на народніх засадах, має ту виховну силу, якої нема в найкращих системах, як що ці системи ґрунтуються на абстрактних ідеях, запозичених у иншого народу».

Бар. Корфові пошастило увести в життя народньої школи на Україні де-які з цих педагогічних ідей, а тако-ж нові методи, правда, запозичені з закордону, але пристосовані до місцевих умов.

Громадсько-педагогічна діяльність бар. Корфа тісно переплітається з його життям, а тому дозволює собі тут відновити в нашій пам'яті найголовніші риси його життя. М. Корф народився в Харкові 15 липня 1834 року. Його батько був зросійщений німець, а мати — українка, донька землевласника на Катеринославщині. М. Корфові не довелося зазнати матірньої ласки, бо втратив матір на першому році свого життя. Сталося це так, що М. Корф вже на шостому році свого життя залишив батьківський дім, бо батько оженився вдруге і рішив для користі сина віддати його на виховання рідній сестрі своїй покійної дружини. Два роки прожив М. Корф в родині своєї тітки на Вороніжчині, що оселилася в маєтку Д. Градовського, батька відомого російського професора-правника й публіциста Олександра Градовського. Там М. Корф і набув першу грамоту під керіванням Д. Градовського, який вчив у себе вдома своїх двох і п'ятьох дітей своїх сусідів. З тих дитячих років залишилися в пам'яті М. Корфа вражіння від краси української природи, мелодійності української мови та своєрідності побуту українського народу. Як потім згадує в своїх спогадах «Записки педагога бар. Н. А. Корфа» («Русская Старина», кн. 3, 4 і 5 за 1884 р.), ще 7-8 літнім хлопцем він свідомо прислухався до української мови, яку добре розумів, бо в домі його батька вся прислуга була з українців. Оскільки глибоко запами в душу М. Корфа ці дитячі вражіння, свідчить те, що, перебуваючи пізніше поза Україною, він, як пише в своїх «Записках», думками завжди переносився на Україну (в оригіналі — «в Малороссію»), бо почував себе «малоросомъ». «В Петербурзі — читаємо в його спогадах, — я не міг чути без мління й здригання серця властивої малоросові вимови на «о», а тако-ж завжди сумував М. Корф за «українськими» степами.

Коли М. Корфові минуло 10 років, батько віддав його до німецького пансіону Крюммера в м. Верро б. Ліфляндської губ., де, як пише М. Корф в своїх спогадах, «директор і всі учителі виховували в нас почуття відповідальності через довір'я до нас та уділення нам повної волі, а не через догляд розвідочної поліції». Через два роки М. Корф вступив в один з найкращих петербурзьких пансіонів, а саме до пансіону А. Філіпова, де, як свідчить М. Корф, «здійснювалися заповіді Христа не на словах, а на ділі». А Філіпов іноді доручав М. Корфові, як здібному учневі, займатися із слабшими учнями і цим зумів закинути в Корфа першу педагогічну іскру, яка з того часу вже ніколи не погасла, а навпаки розгорілася в полум'я при першій щасливій нагоді.

Національний обов'язок кожного — покласти свою цеглину на будову власної кам'яниці для Музею Визвольної Боротьби України в Празі.

Саме під час перебування М. Корфа в цьому пансіоні вмер його батько (в 1847 р.), залишивши М. Корфа круглим сиротою на 13-му році його життя. Через рік М. Корф вступив до петербурзького ліцею, який і закінчив 1854 р. з срібним медалем. В цій школі М. Корф набув ґрунтовне знання трьох чужих мов і літератур, любов до серйозного читання та зрцію й самої стати не тільки педагогом, але й письменником. Тут же в лиці М. Корф мав можливість виявляти свої педагогічні здібності, то займаючися із своїми слабшими товаришами, то навчаючи грамоти під час літніх ваканцій будь-якого селянського хлопця.

Після закінчення лицію М. Корф поступив на державну службу по міністерству юстиції, але урядова кар'єра, яка чекала М. Корфа, при його здібностях, працездатності та великих зв'язках у вищих колах петербурзького урядництва (напр., один з його дядьків був директором публічної бібліотеки в Петербурзі), зовсім не прибавлювала його до себе, а тому, як тільки досяг повноліття, М. Корф кинув урядову службу, до якої вже ніколи не повертався, здійснюючи цим свій девіз, який він собі поставив ще лицієстом — не бути нічим *ex officio*, а бути де-чим *de facto*. Оселившись в своєму маєтку, який дістався йому після смерті матері, — в с. Нескучному, Олександрівського повіту, на Катеринославщині, М. Корф ще більше зійшовся із своїми селянами не тільки як землевласник, але й як громадський діяч, що мав тепер можливість здійснити таку-ж давню свою мрію — працювати на користь простого люду. 22-х років М. Корф одружився з донькою сусіднього землевласника Марією Клевцовою. Жиючи в с. Нескучному, М. Корф займався сільським господарством, а згодом і вихованням своїх двох доньок. До останньої справи поставився він з надзвичайною уважністю: він не тільки вистудював всі тодішні педагогічні теорії, в чому допомогло йому досконале знання німецької, французької та англійської мови, але й відбув подорож закордон для безпосереднього ознайомлення із шкільною справою на батьківщині Песталоцці.

Незабаром відкрилася М. Корфові нагода виступити на ширше поле в улюбленій його діяльності. Саме тоді вводилося на Катеринославщині земське місцеве самоврядування, яке мало, між иншим, своїм завданням піклуватися народною освітою. Як радник Олександрівського повітового та Катеринославського губерніяльного земства, М. Корф енергійно береться за організацію шкіл в Олександрівському повіті, з 1867 р. стає, з обрання земських зборів, членом Олександрівської повітової шкільної ради і в цій ролі набірає значіння творця шкільної справи не лише для Олександрівського повіту, а цілої Росії. Земські школи Олександрівського повіту одразу придбали велику славу завдяки тому, що М. Корф сам керував тими школами, вкладаючи в це діло свій надзвичайний організаційний хист, глибоку теоретичну підготовку та велике вміння підходити до всякої справи діловито й практично.

Тому, що нова земська школа не мала тоді ні докладно розроблених програмів, ні підготовлених учителів, ні відповідних підручників для учителів і учнів, М. Корф узяв на себе завдання заповнити бодай в деякій мірі цю прогалину, і в скорому часі з під його пера виходить у світ ціла низка підручників для учителів і учнів («Руководство къ обученію грамотъ по звуковому методу», «Русская начальная школа», «Нашъ Другъ», «Малютка»).

В першій книзі для учителя М. Корф подає докладні відомості про звуковий метод навчання грамоти, за яким дитина може навчитися читати протягом двох-трьох місяців, а в другій — ґрунтовно обговорює порядок організації школи, її програм, плани шкільного будинку і т. д., не минаючи навіть дрібніших питань господарського характеру, як, напр., спосіб приготування дешевого атраменту, дешевих каламарів і т. ин. Читанка «Нашъ Другъ» містила в собі збірник статей утилітарного характеру, в яких подавалися різні відомості, що можуть стати в пригоді кожному селянинові, а «Малютка» — це була перша читанка після букваря.

Заслуга М. Корфа, як творця земської школи, полягає в тому, що він збудував тип дешевої трирічної школи, де один учитель одночасно займається з учнями трьох класів в одній кімнаті, де діти не лише вчать, але й виховуються. Програма школи на той час обмежувалася навчанням закону Божого, читання, письма та арифметики, але учні в школах Корфа набували значну кількість відомостей про корисних і шкідливих тварин, рослин і комах, вміли накреслити план хати, млина, розбити поле на десятини і т. и., як про це свідчить офіційний звіт педагога Д. Семенова, делегата Кавказької шкільної округи, про його подорож в Олександрівський повіт.

Різноманітна і корисна шостилітня праця М. Корфа на полі народньої освіти знайшла заслужену оцінку з боку авторитетних установ. Так, петербурзьке педагогічне товариство в 1870 р. обрало М. Корфа в почесні члени, а в 1871 р. тим же званням нагородило його московський університет і московський комітет грамотности. Однак на М. Корфі справдився євангельський вираз — ні один пророк не знаходить признання в своїй країні». 20 травня (ст. ст.) 1872 р. землевласники-реакціонери Олександрівського повіту провалили кандидатуру М. Корфа в радники земства. І хоч селяне того-ж повіту на трьох виборчих з'їздах обрали від себе М. Корфа в радники земства, М. Корф рішив відійти від земської праці, бо добре розумів, що реакціонери весь час будуть перешкоджати в його освітній праці. Цей епізод боляче відбився на здоров'ї М. Корфа, і він виїхав до Швейцарії із своєю родиною. Живучи в Женеві вісім років, М. Корф не переставав боліти інтересами педагогії й народньої освіти. Він активно співробітничав у багатьох російських загальних і педагогічних часописах, входив у зносини з закордонними педагогами. Ім'я М. Корфа стало відомим серед наукових кол Швейцарії, свідоцтвом чого може служити обрання його женевською академією наук в почесні члени. Додам, що в 1873 році петербурзький комітет грамотности нагородив М. Корфа за заслуги на полі народньої освіти золотим медалем. Тоді-ж таки в 1873 р. М. Корф мав нагоду знов побувати на Україні та віддатися улюбленій праці: на заклик Маріупільського земства, на Катеринославщині, до якого належала частина маєтку М. Корфа, М. Корф прийняв керування учительським з'їздом, а на запрошення Бердянської земської управи (на Таврії) М. Корф оглянув школи Бердянського земства та склав для цього земства дві інструкції, в яких подав практичні вказівки для упорядкування шкільної справи. Керуючися цими вказівками, Бердянське земство поставило свої школи на таку височину, на якій не стояло ні одно земство в Росії.

1880 р. М. Корф повернувся у свій маєток і знов із всією енергією віддався праці на полі народньої освіти. Так, він зайнявся пропагандою недільних шкіл з метою навчання грамоти підлітків і дорослих та поглиблення у письменних тих знань, які вони винесли у свій час із школи, і випустив тоді у світ «Руководитель для воскресных повторительных школь» з докладним програмом, конспектами та методичними вказівками для учителів недільних шкіл. В 1881 р. М. Корф керував учительським з'їздом, який улаштувало Херсонське губерніяльне земство, і на цей з'їзд з'їхалося до 250 учителів і учительок не лише з Херсонської губ., але тако-ж з Чернігівської, Полтавської, Харківської, Подільської та Бессарабської та, крім того, зголосилося стільки сторонніх, що довелося обмежити їх кількість. Цей з'їзд був так вміло проведений М. Корфом, що для всіх учасників з'їзд набув значіння свята працівників на полі народньої освіти.

Ім'я М. Корфа, як педагога, набуло такої слави, що московський міський голова відомий філософ проф. Б. Чічерін звернувся 1882 р. до М. Корфа з пропозицією виставити свою кандидатуру на посаду керівника міськими школами м. Москви. Однак і на цей раз піднялася кампанія «чорної сотні» проти М. Корфа, — поспішали інсинуації, що М. Корф — безбожник, німець, політично неблагонадійна людина і т. д. Щоб не вносити розладу серед московського громадянства, М. Корф рішив

зняти свою кандидатуру. Цей епізод знов болісно відбився на здоров'ї М. Корфа, але він все-ж не покидав своєї літературної і педагогічної праці. Так 1883 р. він випустив у світ дуже корисну для українського хлібороба науково-популярну брошуру «Хлібний жук» (кузька), а в червні того-ж року з великим успіхом керував учительським з'їздом в Бердянському повіті.

26 листопаду 1883 р. М. Корф помер у Харькові «від остаточного вичерпання життєвих сил», як це констатували лікарі. Там-же в Харькові його поховано при великій участі учительства та шкільної молоді. Над свіжою могилою промовляла, між иншим, одна народня вчителька, яка правдиво вважала, що пам'ять Корфа буде оточена ореолом світла доти, поки існує народня школа, поки любов до людей та віра в добро й правду будуть знаходити відгук у наших серцях».

Ст. Сірополько.

(Далі буде)

3 міжнароднього життя.

— Германські події.

30 минулого червня в Германії сталися внутрішні події, що справили колосальне враження в цілому світі, але значіння яких, на час, коли писано ці рядки, — застається не в усьому і не для всіх ясним. Зовнішній перебіг тих подій наче мав би бути такий. Серед вищого командного складу гаєнкрейцерівських ударних загонів, досі головної фізичної сили гітлерівського руху, виникла змова проти Гітлера, як вождя, та встановленого ним ладу в державі. Змова мала імпрозантний характер. Центральною фігурою в ній був капітан Рем, многолітній вірник і співробітник Гітлера, який за його влади став на чолі всіх ударних загонів (становище командарма), а одночасно й імперським міністром без портфеля. Від нього йшли нитки майже до всіх високих старшин, що стояли на чолі окружних ударних загонів (становище дивізійного генерала); нижча ударна старшина та шерегові ударники до змови, як здається, припущені не були, а мали бути лише послухним їх знаряддям. По-за ударниками до змови пристали так само лише командні люде, як можна припустити, з дуже різноманітних кол, як то кажуть, зліва і справа, бо доходило це, з одного боку, неначеб-то до перефарбованих комуністів, а з другого, — через ген. Шлейхера, що був останнім, перед Гітлером, імперським канцлером, до так званого «Клубу Панів», цієї могутньої фортеці командних соціальних верств Германії, що так недавно мали в своїх руках всю силу в державі, видавши з своїх надр кількох канцлерів, президента Гінденбурга і нарешті — допомогши самому Гітлерові легально стати на чолі германської імперської влади. Чужоземні звістки додають до того, що до змови якомсь заплетені були навіть три сини останнього імператора Вільгельма II, а офіційне німецьке звіdomлення говорить про те, що змовники користалися симпатією й допомогою якоїсь заінтересованої чужої держави. Звіdomлення не подас назви тої держави, але більшість європейської преси припускає, що мова йде про СССР.

Своєю рухові змовники хотіли надати характер другої революції і її (першою була революція з Гітлером на чолі), а вихідним пунктом її мав бути Мюнхен. Місцеві ударники дістали наказ «вийти на вулицю»; серед них були поширені відповідні відозви і гасла: «Вождь проти нас, проти нас і Рейхсвер (імперська армія)». Вони послуухали і вийшли, але баварська влада встигла поскидати місцевих старшин, і спантеличена маса поверталася вже до казарм, коли по дорозі зустріла самого Гітлера, що з кількома людьми аеропланом прилетів з Берліну до Мюнхену на рос-

праву. На шерегових він мало звернув увагу, звелів лише заарештувати певну їх кількість, чи вибраних людей. За те розправа його з командними змовниками прибрала характер жорстокої, нещадної неоглядності. Згаданого вище кап. Рема було заарештовано й дано йому, пам'ятаючи його заслуги в минулому, набитого револьвера, аби він міг сам зробити «відповідні висновки». Він тих «висновків» не зробив і його застрілено. Та сама доля припала зразу-ж ще кільком вищим командним людям ударних загонів. У Мюнхені за якусь годину — дві зову було, так мовити, випалено рушничним вогнем. Те саме другого дня було зроблено Гітлером та його двома лейтенантами Гебельсом в Герінгом по всій Німеччині. Цифру розстрілів без суду не опубліковано, але європейська преса говорить про 60 вищих ударних старшин і кількох політично видатних людей з гагенрейцерів та з інших колишніх таборів. Між ними загинув і названий вище ген. Штейхер, застрілений разом з дружиною, яка заступила його перед кулями. В пресі промайнули були звістки і про розстріл одного з синів Вільгельма II, що давно вже пристав був до Гітлера, але цього не сталося. Усі Гогенцолерни живі і на волі, хоч і були вони на слідчому допиті у зв'язку із змовою. На волі-ж і колишній канцлер, нині — віце-канцлер фон-Папен, про арешт якого тако-ж говорилося в європейській пресі.

1-го липня вночі цілу справу було закінчено. Гітлер скликав раду міністрів, що дістала від парламенту законодавчі права, й вона прийняла закон з попередньою силою, яким було схвалено все те, що було зроблено на власну руку канцлером та його проішниками, а Гінденбург надіслав йому президентську подяку за те, що врятував він Німеччину від цивільної війни. Яке значіння можуть мати всі ці події для внутрішнього стану Німеччини?

В європейській пресі з цього приводу вказують, що з рук Гітлера випала найбільша його досьогодняшня сила — ударники, а на її місце став Рейхсвер, офіційна армія, та озброєна поліція, які прийшли йому на допомогу у боротьбі проти ударних змовників. Армія та поліція, мовляв, перейняті монархичним духом, а тому Гітлер, спіраючись на них, буде змушений стати на шлях відтворення монархії в Німеччині. В силу вказаних причин мусить настати змаління авторитету Гітлера на користь вождів армії та поліції, себ-то кінець кінцем на користь згаданого вище К л у б у П а н і в, отої монархичної фортеці. Так воно чи інакше, поки ще добре не знати. По-перше невідомо, що станеться з масами ударників. Як здається, Гітлер має намір їх влити до Рейхсверу і тим себе в ньому посилити. По-друге, Т р е т ь я і м п е р і я Гітлера мусить, явна річ, колись прибрати точно означену державну форму; і можливо, що ця форма буде монархичною. Але це не значить, що тим самим означений буде й кінець авторитету самого Гітлера, як германського вождя. Бо-ж та сама преса, яка говорить про це, одночасно, хоч і дивуючися, подає про те, що нещадна розправа вождя не тільки не відвернула від нього народніх симпатій, а навпаки, начеб-то ще збільшила їх. Це видно і з вказаної вище подяки Гінденбурга, а тако-ж і з такої самої подяки, з якою звернувся до Гітлера ген. Бломберг, що стоїть зараз на чолі німецької армії. Німцям імпонув, що вони зрештою мають такого рішучого, волевого вождя, якого вони давно вже не мали. Маси стали, ніби не лише боятися Гітлера, але й любити його. І треба сказати, що психологічно це цілком можливо. А що-до самого Гітлера, то він мабуть таки в цьому певний, бо на серпень місяць вирішив скликати імперський рейхстаг, аби тим поновити і свій автоитет, і свою, встановлену законом, необмежену диктаторську владу над Німеччиною. Якихось близьких внутрішніх змін тому нема чого чекати в Німеччині.

Що-до закордону та до міжнародніх взаємовідносин, то тут справа стоїть ненавчб-то ясніше. Гітлерівська розправа в Європі, за винятком хіба що Італії, не мала доброї преси. В Європі — в тій частині її, що уникає, її уникає мабуть і в прийдешньому, від чистого типу диктаторського режиму, гітлерівська метода не може подобатися, бо викликає природній спротив, часом навіть огидливе ставлення. Справжня демократія з

Хроніка

З життя укр. еміграції.

У Франції.

— Святкування п'ятиліття існування Головної Еміграційної Ради в Парижі. 30 червня с. р. в Société Savante відбулося публічне засідання президії Г. Е. Ради з приводу п'ятиліття її існування.

За президіяльним столом Головна Ем. Рада — пп. Ол. Шульгин, М. Шумицький, Ол. Удовиченко і І. Косенко.

Одкриваючи засідання, голова Г. Е. Ради п. О. Шульгин підкреслив значіння Г. Е. Ради для еміграції і для боротьби за українську справу та зачитав привітання, що встигли надійти до президії. Серед привітань треба відмітити привітання В. К. Прокоповича, Редакції «Тризуба», Т-ва б. Вояків Армії УНР у Франції, Української Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі і багатьох організацій з-закордону, що входять до Г. Е. Ради.

Доклад про «П'ятиріччя існування Гол. Ем. Ради» зачитав генер. секретар Г. Е. Ради п. І. Косенко, а голова Г. Е. Ради проф. О. Шульгин зачитав довший доклад на тему «Що нас єднає? — Наші ідеї». В цьому інтересному викладі проф. Шульгин яскраво сформулював ті демократичні ідеї, на яких об'єдналася більшість української еміграції і які одні тільки можуть дати повне національне єднання і допроводити українську державну справу до її логичного кінця.

Закриваючи збори, головуючий заступник голови Г. Е. Ради п. Шумицький в свою чергу вказав на велику увагу існування такого об'єднання української еміграції, як Г. Е. Рада, та закликав усіх до найбільшої єдності, за-разом дякуючи зібраним за вша-

нування свята своєю присутністю.

По закритті засідання проводилося зібрання національного податку.

— Чергові загальні збори Української Громади в Греноблі відбулися 5 травня с. р. в приміщенні Société Musicale. На цих зборах нову Управу Громади обрано в такому складі: голова — п. Л. Токайло, секретар, він же і скарбник — п. З. Різників. Ревізійна комісія — пп. Вонарха-Варнак і Кушовоз. На бібліотекаря обрано п. Вонарху-Варнака. Адреса Громади: Z. Riznykiw. Cité de la Viscose, 2607, par Point-de-Claix (Isère).

В Чехословаччині.

— Українська Господарська Академія в ЧСР. 23 червня с. р. відбулися збори професорської ради Української Господарської Академії, на яких обрано президію Академії та деканати факультетів на академічний рік 1934-35. На ректора Академії обрано проф. В. Іваницького, на проректора проф. Л. Фролова, на секретаря професорської ради доц. О. Бочковського. На декана агрономічно-лісового факультету проф. В. Чередієва, на продекана доц. І. Мазепу, на декана інженерного факультету проф. В. Іваниса, на продекана доц. Б. Лисянського, на секретаря факультету доц. В. Кучеренка. На декана економічно-кооперативного факультету проф. М. Добриловського, на продекана доц. Л. Шрамченка, на секретаря факультету лектора В. Сапіцького. До Ревізійної Комісії обрано проф. С. Комарецького, доц. А. Чернявського та лектора О. Безпалка.

— Загальні збори товариства «Музей Визвольної Боротьби Ук-

ра і н и ». Збори відбулися в Празі 21 червня с.р. при великому зацікавленні українського громадянства. Із звіту уступаючої управи й дирекції Музею видно, що Музей безпереривно збагачується новими збірками, що теперішнє приміщення Музею не може вже вмістити всіх цінних матеріалів.

Збіркова акція на будову Українського Дому в Празі розвивається добре. Акція охоплює всі наші суспільні верстви в Північній і Південній Америці і Канаді в європейській еміграції та в Галичині, Закарпатті, Буковині, Волині, Бесарабії і на Далекому Сході. Приємно вражає у цьому загально українському ділі участь нашої молоді до дітей включно.

На Українській Дім у Празі до каси товариства дотепер (на 20. VI. 34) вплинуло 90.470.— корон чеських, а із зголошеними жертвами, або здепонованими у закордонних банках сума ця доходить уже до 140 тисяч корон.

Загальні збори висловили одностайно подяку всьому нашому жертвенному громадянству, незалежно від внесеної на цю ціль суми або вкладеної праці, а зокрема п. Я. Макогоніві, п. К. Лисюкові за їхню велику й постійну підтримку. З подякою і признанням прийняли збори також і звіт про ті органи нашої преси, що підтримували Музей Визвольної Боротьби й справу Українського Дому в Празі.

Збори ухвалили звернутися з гарячим закликом до тих наших громадян, які ще не виконали свого національного обов'язку — поспішити із своїми жертвами на Український Дім у Празі і цим спричинитися до того, щоб у 1935 році Музей свій десятилітній ювілей існування міг відсвяткувати вже у власному домі.

Загальні збори з захопленням прийняли пропозицію проф. А. Яковлева заснувати при Музеї бібліотеку ім. проф. д-ра І. Горбачевського на пошану його 80-літнього ювілею.

Після подяки й уділенні абсолюторія уступаючій управі таєм-

ним голосуванням обрано нову. Склад Управи Музею тепер такий: голова проф. д-р І. Горбачевський, члени Управи: проф. А. Яковлів (заступник голови), проф. С. Сірополько (секретар), п. Є. Вировий, п. Д. Антончук, д-р Н. Білик, проф. Ф. Слюсаренко. Представники від Українського Університету — проф. Д. Дорошенко, проф. О. Мицюк. Директор Музею проф. Д. Антонович.

— З чинности Товариства Прихильників У Г А . Товариство Прихильників Української Господарської Академії в старанні зібрати як найбільше коштів для підтримки науково-педагогічної діяльності Академії та Технично-Господарського Інституту позаочного навчання приступило до організації фонду під назвою «Фонд Української Політехніки». Аби притягти до жертв на цей фонд якнайширші кола українського громадянства Товариство впоряджує дрібні збірки по всіх осередках. З цією метою Товариство виготовило невеличкі кишенькові карнавки, дуже зручні для провадження дрібних збірок. Всі карнавки почисловані й на них зазначається прізвище особи, яка уповноважена провадити збірки, та підпис особи, яка керує збірками в певному районі. Самі збірки переводяться на підставі особливої інструкції.

Рівно-ж Товариство видало в барвах (синя, зелена, сепія та фіолетова) мистецьки виконанні марки-наліпки, які по мінімальних цінах розпродує між прихильниками технічно-господарської освіти. Ціна одної марки в Чехословаччині — 20 галерів, в Польщі — 5 грошів у Франції — 20 сант., для заокеанських країн — 2 американських центи. Всі особи, що бажали б активно допомогти Товариству в його акціях по переведенні збірок та поширенні марок-наліпок, мають ласкаво зголоситися до секретаріату Товариства Прихильників Української Господарської Академії по адресі: Sekretariat Spolecnosti Pratel Ukrajinské Hospodarské Akademie, Poděbrady, Zamek. T c h e s o s l o v a q u i e .

Листи можна пересилати й через секретаріят Українського Технічно-Господарського Інституту.

— Нова Управа «Об'єднання» в ЧСР. 8 червня с. р. новообрана Управа «Об'єднання» так розгреділила обов'язки своїх членів: голова — проф. А. Яковлів, заступники голови — д-р О. Безпалко і проф. І. Кабачків, секретар — п. І. Мірний, члени — пп. Г. Доскач, Б. Буховський та д-р С. Наріжний.

В Німеччині.

— В Українському Науковім Інституті в Берліні 22 червня с. р. відбувся доклад німецькою мовою д-ра Густава Шпехта на тему «Ідея свободи в українській поезії».

29 червня с. р. відбувся в Інституті доклад українською мовою проф. д-ра З. Кузеля на тему «Українське ремесло в своєму історичному розвитку», а 9 липня с. р. — німецькою мовою унів. прф. д-ра Ганса Коха на тему «Протестантизм у українців».

Міжнародні Академічні виклади в Гдині

(15. VII — 1. VIII. 1934).

Колегія Міжнародних Академічних Викладів, на чолі якої стоять: колишній міністр Г. Глівіц (Варшава), проф. Р. Домінік (Брно), проф. К. Ластовка (Братіслава), проф. В. Стайнов (Софія), проф. Т. Гілярович (Варшава), проф. А. Йованович (Білгород), — організовує, як і в минулих роках, літні виклади з відчитами Інституту Адміністраційних і Господарчих Наук, на чолі якого стоїть проф. Т. Гілярович, і Інституту Культур Слов'янських Народів, на чолі якого є Вацлав Серошевскі — голова Академії Польської Літератури.

До співпраці при викладах Інституту Культур Слов'янських Народів запрошено Український Науковий Інститут у Варшаві, що делегує свого члена проф. Б. Лепного для виголошення чотирьох відчитів про українську

літературу, які відбудуться 22, 23 і 24 липня.

Ближчі інформації подає Бюро Колегії Міжнародних Академічних Викладів: Варшава, Вспульна 54, п. 3.

Некролог

† Сестра Женев'єва. 28 червня с. р. після довгої хвороби померла в Омекурі у Франції на 59 році життя начальниця місцевої філії ордену Filles de Charité de Saint-Vincent-de-Paul, у світі Josephhe Nollean, у постригу сестра Женев'єва.

Покійна була родом з Вандеї. 35 років вона завідувала в Омекурі Робітничим Отелєм місцевих металургічних заводів, в якому живуть тако-ж і українські емігранти от уже від десяти літ. Перебувши часи німецької окупації, вона знала що це є втратити батьківщину і що то є сум за нею. Тому, як тільки у 1924 році п'явилися в Омекурі українські робітники-емігранти, вона широко, не вважаючи на різницю у вірі, заопікувалася ними, як могла — одним поліпшувала умови життя, замовляючи за них де треба слово, щоб улаштувати їх на ліпшу працю, за других піклувалася, як за своїх дітей, коли вони були хворі. Не раз рятувала наших земляків від висилки з Франції. На кожне горе вона мала пораду, на кожну провину — материнський докір і вибачення. Завдяки її доброму впливові не один змінив свою поведінку у кращий бік. Бувало вимовить комусь якийсь його негарний вчинок, а за хвилину засміється і чоловік відійде від неї з легким серцем, обіцяючи собі не повторювати більше недоброго поводження.

Тільки по її смерті стало можливим збагнути всю велич її доброти та оцінити ту її моральну підтримку, яка у неї була готовою для всіх кожної хвилини і яка багатьох підтримала на нерівній дорозі тяжкого життя.

Треба з сумом признатися, що не один заплатив їй за її доброту чорною невдячністю, але вона, слідуючи християнським завітам, ніколи не згадувала про це инак-

ше як жартом, забувала зло і помагала вдруге.

Всі українці, що мали нагоду бути в Омекурі, відчують біль по цій невіджалованій втраті; особливо ті, що перебували в Робітничому Отелі, бо майже всі вони користали з доброти сестри Женев'єви та з її добрих порад.

Уміраючи, небіжчиця висловила надію побачити навколо себе в ліпшому світі, до якого вона відійшла, всіх тих, кого вона знала на землі.

Згідно з її волею, на похороні не було ні квітів, ні вінків. Українці тому офірували своїй добродійці великий гарний чорний хрест, перевитий українською національною стрічкою з написом: *In memoriam aeternam — Les Ukrainiens d'Homécourt.*

За гробом сестри Женев'єви йшли діти майже всіх місцевих шкіл, директори, адміністрація, інженери, урядовці й робітники всіх місцевих заводів. Похід розтягнувся на цілий кілометр.

Поховано небіжчицю на місцевому кладовищі у спільному орденському склепі. Кладовище, що мальовничо розкинулося на горі, навколо оточене лісом, спокійно споглядає з гори на місто і заводи, де панує вічний галас, стук і блиск, і ніби манить до себе, до вічного спокою змучені життям людські істоти. Тут дорога сестро, ти спокійно будеш спати свій вічний сон.

Хай легкою тобі буде земля! Пам'ять же твоя вічно буде жити між нами!

П. Черкаський.

Бібліографія

О. Лотоцький. Сторінки минулого. Част. III. Праці Українського Наукового Інституту у Варшаві. Т. XXІ. Серія мемуарів, кн. 4. Варшава. 1934. 392 + 4 стор. Багато ілюстрацій, покажчик імен.

Маючи намір пізніше дати докладний огляд цієї надзвичайно цін-

ної для історії українського руху книжки, подаємо зараз до відома читачів її зміст, вельми багатий і різноманітний:

Державна Дума. Перша Дума. — Українська парламентарна фракція. — Союз автономістів. — Члени першої Думи. — Друга Дума. — Третя Дума. — Четверта Дума. — Думські дебати в українській справі в часі війни.

Справа Української Школи.

Шевченкові роковини. Петербурзькі урочистості. «Німи ювілей» та думські з приводу його дебати.

Видання повного «Кобзаря».

В. М. Доманицький. Енциклопедія «Українській народь вь его прошломь и настощемь».

Літературна праця. В церковних колах. Польська колонія в Петербурзі.

Перед бурєю. Політична реакція та репресії. — Репетиція українського погрому. — Українська позиція на початку війни. — Генеральний погром у вигляді визволення. — Українство в світлі реакційної думки. — Голоси з поступового табору. — Голоси остороги. — Українство перед революцією. — Перелом в українських настроях. — Політична нарада.

Революція. Історичні прелюдії російської революції. — Українство в російській революції. — Українська декларація. — Українська маніфестація в столиці. — Українська депутація у голови революційного уряду. — Українська Національна Рада. — Подорож до Києва. — Тактика Тимчасового Уряду в українській справі. — Кадетський партійний з'їзд. — Декрет про освіту на Україні. — Справи церковні. — Поворот митроп. Андрея Шептицького з заслання. — Виїзд на Буковину.

Покажчик імен. Портрети та ілюстрації.

— Олександр Шулгин. Без території. Ідеологія та чин уряду УНР на чужині. З передмовою Вячеслава Прокоповича. Видавництво «Меч». Париж. 1934. Стор. III+251. Зміст книжки слідує:

Частина I.

Розділ I. Проблема національного проводу.

Розділ II. Історичні підстави уряду УНР.

Розділ III. Правні підстави уряду У. Н. Р.

Розділ IV. Ідеологія уряду У. Н. Р.

Розділ V. Де-що про чин уряду У. Н. Р. закордоном, та про відгомін його діяльності.

Розділ VI. Закордонна праця У. Н. Р. 1) До історії нашої дипломатії. 2) Ліга Націй та Україна. 3) Боротьба за наше національне ім'я. 4) Світова політика та Україна. 5) Червоний терор, примусова праця, голод. 6) Оборона прав «меншостей». 7) Проблеми Сходу і наша загальна пропаганда.

Розділ VII. Без території.

Частина II. (Прилоги)

Розділ I. Заповіт С. Петлюри.

Розділ II. Декларації уряду У. Н. Р.

Розділ III. Промови і заяви П. Головного Отамана Андрія Лівіцького.

Розділ IV. Проблеми соборності і самостійності (стаття п. прем'єра В. Прокоповича).

Розділ V. Ліга Націй та

Україна (Боротьба за національне ім'я).

Розділ VI. Паневрєпа та Україна.

Розділ VII. Справа розбродження та Україна.

Розділ VIII. Японсько-хінський конфлікт та Україна (виступ п. Шульгина О. в Брюсселю в 1933 р.).

Розділ IX. Український меморандум в Лондоні 3 липня 1933 р. і лист представника уряду У. Н. Р.

Розділ X. Примусова праця в СССР.

Розділ XI. Червоний терор на Україні.

Розділ XII. Голод на Україні.

Розділ XIII. Проблема національних меншостей та уряд У. Н. Р.

Розділ XIV. Україна і поневолені народи СССР.

Лист до Редакції.

Шановний Пане Редакторе!

В моїй статті «Бій за арсенал», вміщеній в ч. 19-20 «Тризуба» за біжучий рік, я допустився помилки, яку хочу виправити цим шляхом.

Відмічаючи героїчну поведінку гарматчиків під арсеналом, я назвав командира гаубиці п. Смовського юнаком, тоді як фактично п. Смовський в той час (1918 р.) був у ранзі українського сотника.

Прийміть запевнення в ширій пошані де вас

О. Удовиченко,
ген.-штабу ген. хор.

Париж, 30. VI. 1934.

Українська Шкільна Рада у Франції — до всього громадянства українського

Вже десять літ минає з того часу, як значна частина української еміграції зупинилася на сталі перебування у Франції, де знайшла вона тимчасовий притулок і відповідну працю для фізичного прожиття.

Перекинувшись на чужий для неї, але гостинний терен, українська еміграція, в тяжких умовах перебуваючи, не склала зброї ідейної і своєю активністю, своїм чином продовжувала боротьбу за ті ідеали, за які опинилася на вигнанні, а саме за волю України, за її державну незалежність. Ця активність української еміграції у Франції першим виявом своїм мала організацію громад та гуртків в місцях скупчення українських емігрантів, а згодом і утворення Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції. Кожна громада чи гурток, розвиваючи свою діяльність, організували при собі чи то кооператив, чи хор, чи мистецьке т-во,

чи каси допомоги. Так само подбала еміграція про задоволення духовних потреб і позакладалися українські парафії.

Одною з найгірших болячок життя нашого у Франції залилася справа шкільна. Із усіх численних наших громад у Франції лише в Шалеті та в Кнютанжі було організовано дитячі школи, але, на жаль, не можуть вони вповні дати те, що потрібне молодому нашому dorocy. В решті громад і гуртків, як виявила вже переведена Шкільною Радою анкета, стан виховання нашого dorocy є просто жахливий. Наші діти, які повинні в майбутньому не тільки стати свідомими патріотами українськими, але й борцями за високі наші ідеї, стати нам на зміну в продовженні боротьби за святе діло, — сьогодні стоять перед загрозою денационалізації, бо вчать ся в чужих школах, серед чужих людей, в чужих для українського національного характеру умовах.

Тому то ми, українці, не зважаючи на всі політичні чи групові погляди, що нас роз'єднують, не дивлячися на різниці умов і обставин психологічного характеру, в яких ми були виховані, — ми, українці, мусимо ї повинні об'єднатися навколо справи навчання і виховання нашого молодого dorocy. Нехай наші діти, силою обставин, черпають знання чужою мовою з чужих джерел, але разом з цим нехай-же діти наші ознайомляться із усім тим, що відноситься до них, як нащадків українського козацького роду. А це дати їм може лише своя рідна українська школа. Навчання рідної мови, славного минулого України, літератури, мистецтва та взагалі української культури збудить в молодих серцях їхніх любов до свого народу, а згодом витворить з них тих українських патріотів, які кожної хвили готові будуть вступити в ряди борців за волю і славу України.

Отже з цього виходить, що крайня пора взятися рішуче за впорядкування цієї вельми важливої справи. Треба її поставити широко в загально-українському масштабі для цілої Франції, треба об'єднати зусилля всіх наших емігрантських осередків і направити їхню енергію в справі шкільній в одне русло для єдиного добра нашого молодого покоління.

Здійснення всіх замірів Шкільної Ради, обраної на X-му з'їзді Союзу Українських Емігрантських Організацій у Франції зв'язане в першу чергу з відповідними і необхідними матеріяльними засобами. А тому що ані Шкільна Рада, ані емігрантські осередки самі не мають змоги виключно власними силами залагодити цю некучу потребу, то Шкільна Рада оцим звертається до всього українського громадянства з гарячим закликом стати їй в доомозі у здійсненні високого цього завдання. Тим більше, що обов'язок виховання молодого покоління, особливо в наших емігрантських умовах, тяжить не виключно на батьках, а являється святим обов'язком цілого українського суспільства, бо цей обов'язок українського суспільства супроти поневоленої батьківщини нашої є справою національної зрілості, гідності й чести.

І коли цю справу буде тепер занедбано, то може так статися, що все наше сучасне громадянство зустрінеться із сльозним і справедливим закидом, що не вміло воно подбати про свою молодь.

Отже Шкільна Рада, приступаючи до реальної роботи, сегодівається, що цей її заклик знайде відповідний відгук в українського суспільства. Всякі пожертви, хоч би й найменші, приймуться з широю подякою.

Все листування та пожертви просить ся направляти на адресу голови Шкільної Ради: L'Archiprêtre H. B r e n d z a n, 7 rue Lhomond, Paris V.

Прот. І. Бриздзан — голова,

П. Вержбицький і Ю. Гербаївський — члени,

М. Ковальський — секретар.

Редакція і адміністрація: 42, rue Denfert-Rochereau, Paris-V
Tél. Danton 80-03.

Для переказів у Франції: «Le Trident», chèque postal 898.50, Paris.
Редагує — Комітет. Адміністратор: Іл. Косенко

Le Gérant: M-me Perdrizet.